

سرنوشت طلای سیاه

« حسین معتمد

مجدداً لایحه قرارداد الحاقی را به مجلس ارائه کرد. سرانجام بار دیگر مجلس با پشتیبانی مردم از تصویب لایحه قرارداد الحاقی خودداری نکرد. در نتیجه دولت منصور به طور غیرمنتظره‌ای استعفا کرد و رزم‌آرا، رئیس ستاد ارتش با تشکیل کابینه‌ای جدید به نخست‌وزیری رسید.

با روی کار آمدن دولت رزم‌آرا که مورد حمایت انگلستان و آمریکا بود، اتحاد نیروهای مذهبی و ملی افزایش یافت. آیت الله سیدابوالقاسم کاشانی و تعدادی از نمایندگان مجلس اعلامیه‌ای علیه نخست‌وزیری رزم‌آرا صادر کردند و تشکیل دولت او را شبه کودتا نامیدند. رزم‌آرا برای جلوگیری از ملی شدن صنعت نفت ایران به طور محرمانه وارد مذاکره با انگلستان شد و پیشنهاد جدیدی به جای قرارداد الحاقی که متضمن منافع گلستان بود، ارائه کرد. در همین بین در تهران گردهمایی‌های متعددی برگزار شد. مردم در تظاهرات خواستار ملی شدن صنعت نفت بودند. سرانجام در پی این ناآرامی‌ها، خلیل طهماسبی از اعضای برجسته فدائیان اسلام^۲ رزم‌آرا را به قتل رساند. فردای آن روز یعنی در ۱۷ اسفند ۱۳۲۹ کمیسیون نفت مجلس پیشنهاد ملی کردن نفت را تصویب کرد.

در نتیجه، طرح ملی شدن صنعت نفت در ایران در ۲۴ اسفندماه ۱۳۲۹ در مجلس به تصویب رسید و ۵ روز بعد در ۲۹ اسفندماه مجلس سنا همان مصوبه را تأیید و پهلوی اول نیز مجبور به امضاء آن شد.

منبع

۱. جامی؛ گذشته چراغ راه آینده است، تهران: انتشارات ققنوس، ۱۳۹۸، ص ۵۳۵
۲. نجاتی، غلامرضا؛ جنبش ملی شدن نفت ایران، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۴، صص ۱۲۶ و ۱۲۷.

تصویب قانون ملی شدن صنعت نفت ایران در روز بیست و نهم اسفند ۱۳۲۹، نقطه عطفی در تاریخ سیاسی، اقتصادی و مبارزات مردم ایران برای نجات سرمایه‌های ملی این مرز و بوم از دست بیگانگان به شمار می‌رود.

در انتخابات مجلس شانزدهم با همه تقلبات و مداخلات شاه و دربار، تعدادی از نیروهای مردمی در دور دوم انتخابات، به مجلس راه یافتند و در این دوره طرح ملی شدن صنعت نفت در مجلس تصویب شد. قانون ملی شدن صنعت نفت در واقع پیشنهادی بود که به امضای همه اعضای کمیسیون نفت در مجلس شورای ملی ایران در ۱۷ اسفند ۱۳۲۹ به مجلس ارائه شد و به تصویب رسید.

دولت انگلستان که از محصول نفت ایران و سایر کشورهای خاورمیانه درآمد بسزایی کسب می‌کرد، نماینده خود «تویل گس» را در چند مرحله برای انجام مذاکرات نفت به ایران فرستاد. او سرانجام در سال ۱۳۲۸ پس از مذاکرات مفصل با وزیر وقت دارایی، قرارداد ننگین الحاقی ۱۹۳۳ ایران و انگلستان را که به قرارداد «گس — گلشانیان»^۱ معروف شد امضا کرد.

محمد ساعد، نخست‌وزیر وقت، که قول داده بود قرارداد الحاقی را به تصویب برساند در پایان دوره پانزدهم مجلس شورای ملی آن را به مجلس برد ولی بر خلاف تصور او نمایندگان مجلس به لایحه مذکور رأی ندادند. این موضوع و همچنین آگاهی مردم از ماهیت استعماری قراردادهای قبلی زمینه را برای مخالفت‌های بعدی و تلاش برای ملی کردن صنعت نفت ایران فراهم کرد. دولت ساعد به دلیل عدم تصویب قرارداد الحاقی استعفا کرد. دو ماه بعد از تشکیل دوره شانزدهم مجلس، علی منصور به نخست‌وزیری منصوب شد. او

۱. قراردادی که در دوران پهلوی اول با یک شرکت نفت انگلیسی منعقد شد، قرارداد نفت ۱۳۱۲ ش/۱۹۳۳م بود که توسط تقی‌زاد نماینده ایران به امضا رسید.
۲. اعضای اصلی فدائیان اسلام عبارت بودند از: سید مجتبی نواب صفوی، عبدالحسین واحدی، محمد واحدی، مظفر ذوالقدر، خلیل طهماسبی، محمد مهدی عبد خدایی و سیدحسین امامی.

